

нашому матеріалі; формальні варіанти терміна в хронологічній послідовності з їхньою паспортизацією; семантичний розвиток терміна, тобто історія концептуалізації відповідного термінопоняття; зазначення особливостей категоризації терміноконцепту (якщо матеріал надає таку можливість); розвиток терміна в сучасному мовознавстві.

З'ясування історії лінгвістичного терміна відкриває можливості його перспективного дослідження в таких аспектах:

1. Корпусний, передусім корпусне представлення джерельної бази історико-термінологічного словника.

2. Структурно-семантичний, зокрема випрацювання різних моделей відтворення історії терміна і, відповідно, – різних типів словників.

3. Когнітивний: а) відтворення концептуалізації лінгвістичного поняття; б) вивчення особливостей категоризації в граматиці й відтворення цього процесу в словнику.

4. Дискурсивний, що уможливить вивчення лінгвістичного терміна в тексті і в історичному контексті.

5. Зіставний, тобто спільні дослідження славістів різних країн для увиразнення взаємних впливів у царині граматичної термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова : енциклопедія / Редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. 826 с.

КОШЕТАР Уляна

канд. іст. наук., доцент, Київ

РИЗОМА ЯК ТЕРМІН: ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ В СУЧАСНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

Важливі категорії філософії мови – термін і поняття. Останні використовують для того, щоб визначити концепції, феномени та

ідеї. Спосіб репрезентації та використання в основному складає різницю між ними. Термін – це слово, який має визначене значення в мові чи певній дисципліні. Термін може бути стандартизованим і може використовуватися з метою позначення поняття, предмета. Поняття – це абстрактне уявлення, яке може не мати стандартизованого використання, чіткого визначення. Поняття може мати різне пояснення залежно від історичних, політичних, економічних, культурних факторів. Термін є конкретним використанням мовних засобів для передачі ідей, а поняття є абстрактним уявленням про те, що розглядається у певних контекстах.

Термін *«ризома»* використовується для сталої ідеї, яку запропонували Г. Делез та Ф. Гваттарі. Ризома – це мережева структура, яка складається з елементів, взаємопов'язаних на певних рівнях та умовах. Термін *«ризома»* має стале визначення у рамках філософії. Існує ризоматична природа, яка вимагає використання поняття *«ризома»* для розуміння феноменів та явищ. Наприклад, використання поняття *«ризома»* для характеристики соціальних рухів у глобалізованому світі, для розуміння мережевих структур інтернету. Зазначене відповідає принциповим положенням Г. Делеза та Ф. Гваттарі, але не збігається зі стандартним визначенням терміна *«ризома»* у філософії, оскільки використовується для позначення різноманітних сценаріїв організації інтелектуальних структур із визначенням векторності, розподіленості та децентралізації. *Ризома* у культурології характеризує багатополярність інформаційного суспільства, взаємодію різнопланових ідей та цінностей, взаємодію у культурному розмаїтті [3].

Ризома (фр. rhizome – «коріння») – концепт, сформований на противагу константним та аксіоматичним лінійним структурам, запропонований французькими філософом Ж. Делезом та психологом і психіатром Ф. Гваттарі у межах формування та впровадження «номадологічного проекту». Автори таким чином висвітлюють поняття *«ризома»*: «Принцип зв'язку та неоднорідності: «будь-яка точка ризоми може бути з'єднана з будь-

якою іншою та має бути»; принцип множинності: лише коли множинне дійсно трактується як субстантив, «множинність» воно перестас мати будь-яке відношення до Єдиного; принцип незначущих розривів: ризома може бути зламана, але вона запуститься знову на одній із своїх старих ліній або на нових»; принцип картографії та декалькоманії: ризома не піддається жодній структурній чи генеративній моделі; це карта, а не калька» [1].

Зазначений концепт був описаний у 1976 році, але пізніше, у 1980 році, у видозміненому вигляді опублікований у праці «Тисяча Плато: Капіталізм і шизофренія» [1]. На перше місце виходить подія як зв'язок між предметами, тілами. Динамічне утворення, яке немає меж (ризوما), у середині якого постійно відбуваються певні процеси, а саме сингулярності об'єднуються, актуалізуються, детериторізуються, натомість швидкості мають перемінний характер. Мережева структура *ризومي* передбачає відсутність чіткої ієрархії та точки центральної контролю. Вона є складною, динамічною, відкритою системою, елементи якої відповідно утворюють нескінченну кількість можливих шляхів та зв'язків. *Ризома* має змінний та адаптивний характер. Указане пояснює постійне формування напрямків та інтерпретацій концепцій у галузі науки і культури. *Ризома* передбачає гнучкість, відкритість, взаємодію та дозволяє розуміти буття, уникаючи домінування традиційних структур та ієрархій.

У комунікації та дискурсі *ризوما* застосовується, коли обговорення і критичний аналіз спонукають до взаємодії ідей та концепцій, і, як наслідок, поява нових підходів у вирішенні завдань, вільний конструктивний обмін гіпотезами, креативність і впровадження інновацій.

У літературознавстві з допомогою *ризومي* відбувається аналіз тексту з відкритими та багатозначними значеннями. Вона передбачає розуміння ієрархій та неієрархічних структур, лінійних та нелінійних зв'язків. Електронна версія «Великої української енциклопедії» пропонує таке визначення: «ризوما – це позаструктурний, антиієрархічний, не означальний, нелінійний спосіб організації тексту» [2].

Текст літературного твору складний, багатоманітний, не має статичної структури, складається з великої кількості перетинів та зв'язків, що можуть бути по-різному сприйняті читачами. Завдяки «ризоматичному підходу» твір перетворюється на відкритий простір можливостей з необмеженим потенціалом асоціацій та сенсів. Наприклад, застосуємо термін «ризома» для твору «Пігмаліон» Дж. Б. Шоу. І перше, на що звертаємо увагу – це взаємозв'язки між ідентичністю, класовою приналежністю, мовою, поведінкою, стилем. «Ризоматичний підхід» надає можливість простежити впливи аристокритизму на маргінальність, зміну соціальних ролей тощо. Мова як «ризома» пронизує соціум, взаємопов'язана із соціальним статусом, є фундаментом соціальних прошарків, створює прецедент для змін і трансформацій.

У романі Фредеріка Бегбедера «Любов живе три роки» принцип «ризома» може бути застосовано до аналізу складних перетинів та взаємозв'язків між аспектами стосунків, почуттів та емоцій. Персонажі утворюють розгалужену кореневу систему «ризому» взаємодій, подій та поведінковими сценаріїв. Кожен персонаж має власну історію, моральні цінності, цілі, мотивації, життєві стратегії, які утворюють складну систему, мережу багат шаровості людських стосунків, де кожний елемент має власні відтінки та взаємозв'язки з іншими елементами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Deleuze G., Guattari F. A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia. URL: <https://files.libcom.org/files/A%20Thousand%20Plateaus.pdf> (дата звернення: 20.04. 2024).

2. Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL:<https://vue.gov.ua/%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%BC%D0%B0> (дата звернення: 20.04. 2024).

3. Федь В. Ризома та симулякр у сучасних культуротворчих процесах. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/32568> (дата звернення: 20.04. 2024).